

I. 3. Az első fájdalom

Amikor öt vagy hatéves lehettem, magányos, anyátlan és testvértelen gyerek lévén, magam kellett világot keressek magamnak, környezetet az életem köré. Ez a kert volt a világom. Ismertem benne minden fát és bokrot, minden növényt az ibolyától a harangvirágig, madársalátától a csiperkéig. Annak a bizonyos öreg vackorfának különösen fontos helye volt ebben a világban. Nemcsak azért, mert sűrű ágai közt ott élt a fülesbagoly, akivel esténként társalogni lehetett. De minden nyár végén, másfél hónapon keresztül arról a fáról potyogtak alá a legjobb ízű, legzamatosabb vackorok. Altaluk barátkoztam össze a borzzal.

Falusi gyerek lévén, tudtam már akkor arról, hogy a borzok kárt tesznek a törökbúzaföldeken. Apám tacskókkal vadászta őket. A tacskók bementek a borzlyukba, ugatták őket a föld alatt, s földre fektetett füllel hallani lehetett, hogy hol ugattak. Ott csak ásni kellett, leásni egy-két méter mélyre és sarokba szorított borzot baltafokkal agyon lehetett verni, megnyúzni és szappant főzni a zsírjából. Megegett, hogy magam is ott voltam néha ilyenkor, hallottam a föld alatti ugatást és szememmel láttam az agyonvert borzot. Tehát amikor megláttam egyet késő délután ott a vackorfa alatt, már tudtam, hogy micsoda. Nem féltém tőle. Ő se félt, csak gyanakodott. Néztük egymást, én a földön ülve, hátamat a vackorfa törzsének támasztva, ő meg valami tíz lépésre tőlem, ahogy előcammogott a bodzabokor sűrűjéből, meglátott és megállt. Csöndben ültem. A borz szaglászni kezdett, talált magának egy érett vackort a gyom között és enni kezdte. Jóízűen ette, nem is törődött velem többé. Talált még néhányat a bokorban, aztán csak átcsúszott a kerítés alatt a szilvásba. Tudta már jól, hogy mit keresett, mert egyenesen oda sietett az egyik bozontos szilva alá, amelyiken apró, édes sárga szilvák termettek, s falni kezdte ezeket nagy buzgalommal. Szeme néha megkeresett engem, mintha csak kíváncsi lett volna, hogy ott vagyok-e még a vackorfa alatt, aztán csak evett, míg megette mindazt, ami a földön volt. Akkor még egyszer rám nézett, mintha búcsúzott volna és elment a kerítés mentén a földek felé.

Nem szóltam róla senkinek. Másnap délután újra kimentem a vackorfa alá, de nem jött a borz. Zivatar jött éjjel, szél tépte a fákat s mikor reggeli után kimentem a csöpögő kertbe, hogy megnézzem, vert-e le vackort a szél, ott találtam a borzot is a szilvásban. Csámcsogva falta a sok lehullott sárga szilvát. Amikor megpillantott, figyelte egy percre, de alighanem rám ismert, mert evett tovább.

Három napig nem láttam. Szép napos idő volt, szélmentes. A negyedik nap aztán újra eljött. Előbb a vackorfa alatt keresgéltem, de előbb ott voltam, mint ő és így nem talált semmit. Átcsúszott újra a kerítés alatt, de mindössze csak néhány szilvát lelt a fa alatt. „Megállj borz” szóltam hozzá „segítek rajtad!” Azzal átmásztam a kerítésen és odamentem én is a szilvához. Bizalmatlanul nézett rám és oldalogni kezdett. Újra rászóltam: „Várj csak borz, lesz szilva mindjárt!” Kissé hátrébb kotródott, de amint elkezdtem felmászni a fára megállt és visszabámult. Megráztam az egyik alsó ágat. Néhány érett szilva a földre pottyant. A borz nézett, de nem mozdult. Feljebb másztam és a felsőbb ágakat kezdtem rázni. Most már potyogott a szilva bőven. A borz lassan és óvatosan visszatért a fa alá, de nem vette le rólam a szemét. Újra megráztam a fát. Még több szilva hullott s az egyik pontosan a borz fejére. Megrándult, elkapta a szilvát és lenyelte. Ettől aztán felbátorodott és enni kezdett, én meg ültem a fán és néztem.

Ettől kezdve minden délután ott találkoztunk a szilvásban. Én ráztam a fát, hol ezt, hol azt, ahol érettebb volt a szilva, a borz meg ette, ami lehullt. Senki se tudott erről a mi kis találkozásainkról. Valami két vagy három héten keresztül folyt ez így. Egy délután aztán barátom, a borz elmaradt. Napszálltáig vártam reá. Amikor hazatértem, már sötétedett. Apámat ott leltem a konyhaház sarkában. Az erdőszel állt ott meg még két emberrel. Ásó volt velök. Ott volt a négy tacskó is. „Kerestünk!” kiáltott oda Apám „Borzot ástunk a kert megetti törökbúza szélén. Mélyre kellett ássunk, de elcsíptük mégis!” Lábánál ott feküdt a borz. Az én borzom volt, éreztem, tudtam. Véres volt a feje. Elfordultam és sírni kezdtem. Senki sem tudta megérteni, hogy miért. Behúzódtam a jázminbokorba és sírtam. Ott lelt reám Apám. „Mi a bajod?” - kérdezte. „A borz” zokogtam „barátom volt...” „Buta vagy” morogta Apám „hogyan lehetett volna a barátod? Nem is láttad soha. Ott ástuk kis a törökbúza széléből, a kökények közül. Eddig se sírtál, amikor borzot hoztunk haza!”

Senki se értette meg. Még Nagyanyám is csóválta a fejét. Én pedig a mai napig nem mondtam el senkinek, hogy miért volt barátom az a borz. Hetvenhat év telt el azóta, s ma újra megsiratom azt a borzot, ahogy ezeket a sorokat papírra vettem. Bolond az ember, ugye? Milliók pusztultak oda, barátokat, rokonokat vesztettem el, s azt hittem, hogy már belefásultam az életbe ennyi sok pusztulás után. S most mégis elsirattam újra azt a régi borzot.

Különös teremtés az ember, különös.

Az olvasás mesterségére is Nagyanyám kezdett tanítani az újságból, amit a posta hozott ki Szamosújvárról hetenként kétszer. Rámutatott a kötőtűjével egy betűre és azt mondta: „a”. „Mondd utánam: a . . . úgy, na most itt a plajbász. Keress meg minden a betűt ezen a lapon és húzd keresztül a plajbásszal. Minden tíz betűért kapsz egy rézfillért. De ha csak egyet is kihagysz, közben nem kapsz semmit és előlről kezded az egészet. Érted?”

Nem értettem, de próbáltam megkeresni az a betűket. Találtam is néhányat és kihúztam ezeket a plajbásszal. Mikor már azt hittem, eleget találtam, megmutattam Nagyanyámnak. „Megvan már a tíz?” Megnézte a munkámat és megcsóválta a fejét. „Nincs még tíz – mondta -, de ha lenne, se számítana. Itt is kihagyta egyet, ni. Amott is. Kezdd előlről, egy sorral lentebb.” Így tanultam meg rendre az ábécét. A számolást mogyoróval tanította Nagyanyám. Ha ezt mondta: „számolj ki hatot” és megtettem hiba nélkül, akkor megtörhettem és megehettem a mogyorókat.

A mogyoróbokrokat egyébként Nagyapám ültette, akárcsak a diófákat. Volt a kertben nyolcféle mogyoró. Volt ott két mogyorófa is. Ilyent azóta se láttam. Magosra nőttek és egyenesen. Valóban fák voltak, nem bokrok, mint a többi. Bár a mogyoró, ami ezeken termett, nem sokat ért. Nagyapám legkedvesebb mogyorója a „veresmogyoró” volt. Hosszúkás, veres színű mogyoró. Félig nyersen kellett enni. Nagyon jó volt. A diók közül legjobban a nagy, papírhéjú diót szerettem. Alig vártam, hogy hullani kezdjen. Ha arra gondolok, hogy nem csak az egész parkot, de még a diófákat is mind egy szálíg kiirtották 44 őszén az oláhok, eszembe jutnak Nagyapám szavai, amit halála előtt két évvel hallottam tőle: „Bolondok az emberek. Elfogultság vezeti őket, nem értelem. Addig rontják a világot, míg tönkre tesznek mindent, s ha már semmi rontani való sem marad, akkor egymáson állnak bosszút a nyomorúságért, ami rájuk szakadt.”

Szegény jó Nagymama! Honnan is tudhatta volna, hogy alig néhány esztendő múltával ez az ostoba és vak gyűlölet, ami rázúdult hazánkra, kiirtotta a kert minden fáját, minden bokrát, ezt az egész hivatalosan is elismert botanikus kertet, ahol minden fára, minden bokorra szakemberek, kis rézlemezekre vésvé, följegyezték a fa vagy bokor nevét és az országot, ahonnan hozták.

Ezek között volt egy „csodafa” is, egy fenyő a felső fenyves alsó szegélyén, a kocsit mellett, melynek alsó ágai lehajoltak a földhöz, gyökeret eresztettek a talajba s aztán fölfelé görbülve új, szálegyenes fenyővé váltak. Majd néhány év múltával ugyanennek az „új fenyőnek” kifelé eső alsó ága ugyanezzel a módszerrel terjeszkedett tovább, így az eredeti óriás-fenyő mögött négy új fenyőgyűrű keletkezett. Szakemberek megcsodálták, lefényképezték és azon vitatkoztak, hogy ez a jelenség vajjon egy új fenyőféleség alakulása-e, vagy egyedülálló csoda?

Mikor utoljára vizsgálták meg szakemberek ezt a „csodafát”, 1943 ősze volt. Egy évre rá a román hadsereg emberei kiirtották az egész kertet, s azóta semmi sincs ott többé. Kecskelegelő volt, alig fél századdal később kecskelegelő lett újra. Hálás vagyok az Úristennek, hogy szegény jó Nagymama ezt már nem élte meg. Sírhelyét is eltüntette a gonosz történelem.

A házat is lebontották. Csak egy kép maradt meg róla, itt az amerikai íróasztalomon. Még a sokféle értékes gyümölcsfát is kipusztították mind egy szálíg, semmi se maradt belőlük. Lám, mikre képes a félrevezetett emberi gyűlölet és emberi ostobaság.

Valami tíz évvel azelőtt négy jónevű orvos meg akarta vásárolni Apámtól az udvarházat és a kertet. Tüdőszanatóriumot akartak létesíteni a park közepén. De Apám nem akarta eladni az ősi családi birtokot, pedig nagyon jó árat fizettek volna. Hiába, az embert köti valami az ősi otthonhoz, még akkor is, ha az ilyen megbotyolt világban nem sok értelme van az ilyen köteléknek.